

Van Beethoven naar Brahms

Met de nieuwe CD van Beethovens 4de en 7de symfonie en diens ouverture Egmont creëert de Nieuwe Philharmonie Utrecht een mooie opening van het nieuwe seizoen 2011-2012. Maar ook introduceert het er een bijzondere concertserie mee, een die aan de grote 19de eeuwse componist Johannes Brahms is gewijd. De serie wordt door het orkest en het Muziekcentrum Vredenburg in Utrecht gebracht.

Het eerste concert van de serie is al op 25 september a.s. in de 'Rode Doos', de inmiddels populaire naam voor de uitwijk-locatie van de grote zaal van het volop in verbouwing verkerende Muziekcentrum aan het Utrechtse stadsplein.

De BeethovenCD geeft ook aan op welk grondvlak Brahms - de grootste vernieuwende klassieker van de 19de eeuw - zich zijn leven lang bewoog.

Beethoven dus. Brahms leefde met een door hem niet-licht opgevat bewustzijn in de navolging van Beethoven te staan - door enthousiaste derden werd hij zelfs tot diens opvolger geproclameerd - wat voor hem niet alleen historische kanten had. Veel meer was en is dit in esthetische zin te verstaan. Voor dit laatste tekent de Nieuwe Philharmonie Utrecht met zijn artistieke leider en dirigent Johannes Leertouwer.

Johannes Leertouwer:

“Wie de genuanceerde uitvoeringsaanwijzingen van Brahms in zijn partituren bekijkt en de geschriften leest over vroege uitvoeringen van zijn muziek, die realiseert zich direct dat hierin - net als bij Beethoven - een zeer groot belang is gelegen. Zowel wat betreft articulatie en frasering als ook in het duidelijk maken van de architectuur van een compositie. Hiervoor zijn de gedetailleerde aanwijzingen buitengewoon helder.

Het vreemde is echter dat deze klassieke kant van Brahms' kunstenaarschap zelden in uitvoeringen van zijn muziek doorklinkt. Het is dan meer als Wagner, met zijn zogeheten oneindige melodieën. Hiertegen werpt de Nieuwe Philharmonie Utrecht een dam op, om het maar eens parmantig te zeggen.

Met Brahms op de lessenaar in het nieuwe seizoen gaan wij dan ook door waar wij met Beethoven van start gingen. Het is overigens hier waar onze eerbiedwaardige collega's van het Orkest van de XVIIIe Eeuw van Frans Brüggen een streep zetten. Verder dan Beethoven willen zij niet gaan.

REINE KLANK

Wat mij sterk in verslagen van vroege uitvoeringen is opgevallen - soms proefuitvoeringen onder Brahms' eigen leiding - is het gebruik van het vibrato dat vrij spaarzaam moet zijn geweest. Vibrato werd ingezet als emotie-versterkend middel op geëigende momenten in de partituur en niet als permanente basistoon zoals nu, waardoor een orkest constant in een staat van klankonzuiverheid

verkeert. Aan de andere kant is het ook duidelijk dat een categorisch 'nee' tegen vibrato niet te verantwoorden valt. Brahms wenste een reïne maar tegelijkertijd gevarieerde klank. Dit was de constante in zijn esthetische opvattingen en dit is het ook voor de Nieuwe Philharmonie Utrecht.

Ook de samenstelling en opstelling van de orkesten van eertijds en de aard van de orkestinstrumenten zijn belangrijk voor ons. Brahms' schrijfwijze werd immers door zulke factoren mede bepaald. De uitvoeringscultuur van met name de Meininger Hofkapelle, onder leiding van Hans von Bülow en vooral van Fritz Steinbach, wijst ons hierin de weg.

Brahms was dol op dat fameuze orkest in Meiningen en heeft het ook zelf gedirigeerd. Bij verschillende gelegenheden gebruikte hij het orkest als een soort laboratorium om dingen uit te proberen zonder direct aan met prestige omhangen uitvoeringen te hoeven denken. Er is een rijk gedocumenteerde uitvoeringstraditie vol gedetailleerde aanwijzingen die ons duidelijk maakt hoe ver wij nu af staan van de uitvoeringspraktijk die Brahms kende. Daarin ligt dan ook een kans om de bedoelingen van de componist te herontdekken.

NEDERLAND

De Meininger Hofkapelle speelde op zo'n hoog niveau dat toen het in Amsterdam in 1885 een gastoptreden verzorgde het voor bemiddelde muzikliefhebbers meteen klip en klaar was: dit willen wij ook. Niet lang daarna werd dan ook het Concertgebouworkest opgericht.

De oprichters hoopten dat Brahms hierin een rol van betekenis zou spelen: zij wilden hem als chef-dirigent hebben wat uiteindelijk toch niet is gelukt, want de Weners wilden Brahms niet kwijt. Rijke muzikliefhebbers daar boden hem zoveel financiële zekerheden dat hij er bleef. Dat was jammer voor Amsterdam en eigenlijk voor heel muzikaal Nederland.

Overigens, Brahms is verschillende keren in Utrecht geweest. Hij heeft als solist zijn beide pianoconcerten voor de Utrechters ten doop gehouden. Utrecht hééft dus wat met Brahms en wij ook.

Het tweede programma van onze Brahms-serie - dit is op 22 januari 2012 - bevat alle werken die bij zijn eerste Utrechtse bezoek als concertgever klonken. Op het derde en laatste concert van de serie, op 11 maart, komen wij dan met zijn eerste symfonie. Het zal menigeen nog verrassen hoe Brahms' officiële statement als componist - want dat was zijn Eerste voor hem - zal gaan klinken.

LETTER EN GEEST

Als het woord authentiek op ons geplakt wordt - ik heb daar geen bezwaar tegen - dan is het, ook in het komende Brahms-project, voor meer uitleg vatbaar. Het gaat ons immers niet alleen om de zuiver speeltechnische aspecten op basis

van historische knowhow. De kern is om het wezen van Brahms' muziek tot leven te brengen. Met Beethoven zijn wij deze weg – Beethoven als Beethoven – ingeslagen.

De Brahms-serie is eigenlijk het logische vervolg ervan. Of beter: een vervolg, want wij hebben natuurlijk nog meer noten op onze zang.”

Ludwig van Beethoven: Ouverture Egmont in f-moll, Op.84 - Symphonie nr 4 in B-dur, Op.60 - Symphonie nr 7 in A-dur, Op. 92
Nieuwe Philharmonie Utrecht onder leiding van Johannes Leertouwer
Globe Records GLO 5246 (doos met 1 CD + tekstboekje)

Contactgegevens Nieuwe Philharmonie Utrecht:

- Bart van Meijl (zakelijk leider): 06 1191 4658
- Johannes Leertouwer (artistiek leider): 06 2638 0187

www.vredenburg.nl

www.nieuwepilharmonieutrecht.nl

www.johannesleertouwer.nl

www.globerecords.nl